

Ethiek in de zorgsector

33E JAARGANG
START JANUARI
2026

Part-time postacademische beroepsopleiding
van de vakgroep Ethiek van de Gezondheidszorg

Radboudumc

NRC, 15 maart 2025

Arts laat zich niet de ethiek van big tech opdringen

Trouw, 21 april 2025

Mijn zwangere lijf is plots onderwerp van menige discussie

Brabants Dagblad, 1 april 2025

‘Eigenlijk staat de ziekte centraal, en niet de patiënt’

Trouw, 26 september 2024

Ethiek is soms een verraderlijk drijfzand

Trouw, 16 januari 2025

Kabinet en Kamer trappen op rem bij abortus en embryo-onderzoek

Trouw, 29 maart 2025

‘Ik was altijd erg op m’n gemak met de dood’

Ethiek in de zorgsector

Part-time postacademische
beroepsopleiding van
de vakgroep Ethiek van
de Gezondheidszorg

De opleiding *Ethiek in de zorgsector* is ontwikkeld voor hoger opgeleide professionals en managers in de zorgsector die hun deskundigheid op het gebied van de ethische aspecten van hun werk willen verbreden en verdiepen.

De vakgroep Ethiek van de Gezondheidszorg van IQ Health, science department van het Radboudumc te Nijmegen organiseert de opleiding in samenwerking met docenten en deskundigen van andere universiteiten, hogescholen en organisaties in Nederland.

Waarom de opleiding Ethiek in de zorgsector?

Een zorginstelling is meer dan een bedrijf. Degenen die er werken verlenen hulp aan mensen die zich in een kwetsbare en hulpbehoevende situatie bevinden. Zij proberen het lot van anderen te verbeteren of te verzachten. Vanuit deze gedachte is de zorgprofessional gemotiveerd om goede zorg te geven.

Maar wat is 'goede zorg'? Bij het beantwoorden van deze vraag moet er rekening gehouden worden met verschillende verantwoordelijkheden en, soms botsende, belangen. Zorgprofessionals moeten zich verhouden tot dit dynamische krachtenveld. Ethiek kan hierbij helpen.

Ethiek probeert het goede te doen en te onderscheiden wat er zou moeten gebeuren. Ze doet dit door de waarden en normen die onlosmakelijk verbonden zijn met de zorg te verhelderen en morele vooronderstellingen te benoemen en kritisch te onderzoeken.

Ethiek speelt op elk niveau van de zorg. Op het niveau van de werkvloer, van de organisatie, en op nationaal niveau, in beleid en wetgeving. Er zijn grote ethische vragen bij onderwerpen als gebruik van technologie, kunstmatige voortplanting, genetica en beslissingen rond het levenseinde. Maar ook kleinere, meer alledaagse vragen over wat kan en mag in de zorg voor kwetsbare mensen die zorg nodig hebben.

Ethiek in de zorgsector is in 1993 ontwikkeld met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sociale Zaken om te voorzien in een behoefte aan een praktijkgerichte beroepsopleiding op postacademisch niveau om zorgprofessionals te ondersteunen in het herkennen en interpreteren van de ethische aspecten van hun werk.

Voor wie is Ethiek in de zorgsector bestemd?

De opleiding richt zich op hoger opgeleide professionals en managers: artsen, verpleegkundigen, paramedici, therapeuten, begeleiders, geestelijk raadslieden, vertrouwenspersonen, coördinatoren, leidinggevenden, juristen, leden van commissies, beleidsmedewerkers, klachtenfunctionarissen, bestuursleden, adviseurs, enzovoort. Onder de zorgsector verstaan wij ziekenhuiszorg, geestelijke gezondheidszorg, zorg voor mensen met een beperking, publieke gezondheidszorg, eerstelijnszorg, ouderenzorg, verpleeghuiszorg, maatschappelijke ondersteuning en jeugdzorg en andere vormen van zorg die intra-, trans- en extramuraal wordt geboden.

Wat leert u in de opleiding?

In de opleiding leert u denken over de ethische vragen binnen uw eigen werk én meedenken met de vraagstukken die de organisatie als geheel raken. U zult zien dat theorie en praktijk nauw verweven zijn in deze opleiding en dat zowel micro-, meso- als macroniveau aan bod komen.

Wij bieden u de kennis en vaardigheden zodat u zelf een verantwoord en beredeneerd standpunt in kan nemen, en u op zowel theoretische als praktische wijze om kunt gaan met ethische vraagstukken. We gebruiken hiervoor levensbeschouwelijke, filosofische en ethische inzichten om de praktijk te duiden en inzichtelijk te maken en er worden methoden aangereikt om ethiek zelf toe te gaan passen.

U leert de discussie over morele vraagstukken te stimuleren, wat bijdraagt aan meningsvorming en reflectie, en de kwaliteit van de zorg. Hierdoor kunt u een ethische voortrekker worden in uw organisatie en het ethische aspect in uw werk een belangrijke impuls geven. Dit komt niet alleen u als medewerker ten

goede, maar ook uw organisatie als geheel.

We doen dit door u te scholen in:

- het signaleren, analyseren en interpreteren van morele aspecten;
- het communiceren en argumenteren over deze aspecten en het organiseren van deze communicatie;
- het afronden van deze processen met beslissingen of adviezen.

Onderwijskundige stijl van de opleiding

Het onderwijs tijdens de opleiding heeft de volgende uitgangspunten:

- De onderwerpen en lesstof gaan over actuele ethische problemen in de zorgsector. We maken gebruik van (eigen) praktijkvoorbeelden.
- Er is aandacht voor verschillende ethische benaderingen om vraagstukken te doordenken. Hierdoor leert u op verschillende manieren problemen te bekijken, en leert u de waarde van de verschillende benaderingen zien.
- Steeds staat de betekenis voor uw praktijk voorop. U wordt op verschillende manieren uitgenodigd om wat u leert toe te passen in uw eigen werk.
- Door de grote diversiteit in achtergrond, opleiding en beroepspraktijk van de deelnemers komt u in aanraking met verschillende perspectieven en zorgpraktijken. Er is veel gelegenheid om met elkaar van gedachten te wisselen en te discussiëren.
- Het onderwijs is interactief met veel ruimte voor eigen inbreng en veel gelegenheid om te oefenen met de verschillende vaardigheden.
- De docenten van de opleiding zijn betrokken en u krijgt regelmatig feedback op uw lesproducten.

Raad van Advies

Aan de opleiding is een Raad van Advies verbonden, bestaande uit onafhankelijke deskundigen en vertegenwoordigers van organisaties

die belang hechten aan een hoogwaardige postacademische beroepsopleiding *Ethiek in de zorgsector*. Denk hierbij aan het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Vereniging van zorginstellingen Reliëf, de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd en de V&VN. De Raad bewaakt mede de kwaliteit van de opleiding en zorgt ervoor dat de opleiding goed afgestemd is en blijft op het veld. De leden van de Raad van Advies hebben op persoonlijke titel zitting in de raad.

Hoe ziet een lesdag eruit?

Als voorbereiding op de lesdag leest u de literatuur die u aangeboden krijgt via de online leeromgeving, soms kijkt u ook een documentaire of luistert u naar een podcast. Om uw denkproces en voorkennis te activeren kan dit vergezeld gaan van een kleine voorbereidingsoefening. De lesdagen zelf zijn op de dinsdagmiddag en – avond, beginnen om 13:00 uur en eindigen om 20.00 uur. De interactieve colleges worden afgewisseld met werkgroepen waarin u zelfstandig of onder begeleiding van een docent aan de slag gaat. Tussen het middag- en avondprogramma is er een gezamenlijk diner waarbij er volop gelegenheid is om ervaringen uit te wisselen en contacten te leggen met collega's uit andere instellingen. Na afloop van een lesdag helpt de verwerkingsopdracht u om het geleerde van die dag toe te passen op de praktijk.

Verder onderwijs

Naast de opleiding *Ethiek in de zorgsector* organiseert de vakgroep *Ethiek van de Gezondheidszorg* ook de kortere en specifiekere cursussen *Ethiek in de huisartspraktijk* en '*Suffering Death and Palliative Care*'. De eerstvolgende editie van beide vindt plaatst in maart 2026. Meer informatie vindt u op www.ethiekindehuisarts-praktijk.nl en www.iqhealth.nl/onderzoek-en-onderwijs/cursussen-en-opleidingen/.

Praktische informatie over de opleiding

Aantal Maximaal 25 deelnemers

Locatie Radboudumc te Nijmegen.

Goed bereikbaar met de auto en het openbaar vervoer.

Kosten € 7.420,- (Inbegrepen zijn studiemateriaal, toegang tot de universiteitsbibliotheek van de Radboud Universiteit, eten en drinken tijdens de lesdag en diploma en diploma-uitreiking). Reis- en parkeer-kosten zijn voor eigen rekening.

Organisatie

- 3 modules van elk 6 lesdagen, 18 lesdagen totaal
- Geen les tijdens de officiële schoolvakanties
- Tijdsinvestering per lesdag: 7 uur per lesdag, 13 uur zelfstudie
- Afronding modules: 40 uur per module (deadline na de laatste lesdag van de module)
- Tijdsinvestering totaal: 480

Als u alle drie de modules met een positief resultaat afsluit ontvangt u het diploma *Ethiek in de zorgsector*.

Accreditering Wordt aangevraagd bij de KNMG, Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorger (SKGV), Kwaliteitsregister Verpleegkundigen V&V en het Verpleegkundig Specialisten Register. Voor andere beroepsgroepen kan op verzoek accreditatie worden aangevraagd.

Aanmelden Kan digitaal via www.ethiekindezorgsector.nl/inschrijven. Aanmeldingen worden op volgorde van binnenkomst verwerkt. De opleiding behoudt zich het recht voor hier vanaf te wijken als dat nodig is voor diversiteit in de groep deelnemers. Uw inschrijving is definitief nadat u van ons een bevestiging heeft ontvangen. Betalen kunt u na ontvangst van de factuur. De annuleringsvoorwaarden vindt u in onze algemene voorwaarden op www.ethiekindezorgsector.nl.

Coördinator Drs. Simone Naber, onderwijscoördinator, vakgroep *Ethiek van de Gezondheidszorg*, is uw aanspreekpunt bij inhoudelijke vragen over de opleiding en gedurende de opleiding.

Secretariaat Angelique Schlieff, opleidingsmanagement en Gerdie van Uden, secretaresse van de Vakgroep *Ethiek van de Gezondheidszorg* zijn uw aanspreekpunt voor vragen over de praktische organisatie van de opleiding.

Terugkomdagen Voor alumni van de opleiding organiseren wij tweejaarlijks een terugkomdag. Dit is een manier om voeling te houden met *Ethiek in de zorgsector*, bij te scholen en een mogelijkheid contact met je netwerk te onderhouden. Vanwege ons 30-jarige jubileum was de terugkomdag in 2023 onderdeel van 'De nacht van de Veerkracht'.

Deze brochure geeft een goede indruk van de opleiding. Het kan echter voorkomen dat zich wijzigingen in het programma of het docentenbestand voordoen.

Module 1 Ethische vragen tussen begin en einde van het leven

HOOFDDOCENTEN

dr. Verna Jans universitair docent ethiek van de gezondheidszorg (Radboudumc)

dr. Lieke van der Scheer zelfstandig filosoof, ethicus

In Module 1 beginnen we met een introductie van drie grote ethische theorieën, het utilisme, de deontologie en de deugdeethiek. U maakt kennis met techniekfilosofie en met verschillende perspectieven op autonomie en verschillende concepten van gezondheid.

En u maakt kennis met twee manieren om een ethisch probleem te doordenken, een probleemgeoriënteerde- en een houding-georiënteerde benadering. U maakt ook kennis met de Socratische gesprekstechniek. Met die kennis onderzoeken we ethische vraagstukken rond begin en einde van het leven. En we oefenen met de verschillende ethische benaderingen, in de vorm van een aantal moreel beraden.

1

DAG 1 DINSDAG 6 JANUARI 2026

Verkenning van verschillende ethische benaderingen, deel 1

dr. Verna Jans | dr. Lieke van der Scheer

Op de eerste lesdag behandelen we de eerste twee van drie grote stromingen in de ethiek: het utilisme en de plichtsethiek. De derde, de deugdeethiek wordt op dag 2 besproken. Deze drie stromingen hebben verschillende uitgangspunten om te beoordelen of iets goed handelen is. Het utilisme beoordeelt een handeling naar de gevolgen, de plichtsethiek kijkt naar de morele principes van waaruit gehandeld wordt.

Ook maakt u vandaag kennis met een oplossingsgeoriënteerde benadering van een ethisch probleem. Deze benadering inventariseert en weegt de argumenten voor verschillende antwoorden op een ethisch vraagstuk. We oefenen met deze benadering met een methode voor een oplossingsgericht moreel beraad.

2 DAG 2 DINSDAG 20 JANUARI 2026

Verkenning van verschillende ethische benaderingen, deel 2

dr. Verna Jans | dr. Lieke van der Scheer

Op de tweede lesdag hernemen we de theorieën van dag één en we behandelen de derde grote stroming in de ethiek, de deugdethiek. De deugdethiek kijkt verder dan alleen een handeling en stelt zich de vraag “wat is een goed leven, en past deze handeling daar in?”

We introduceren ook een onderzoekende benadering van ethische vraagstukken. Deze benadering richt zich op het vergroten van inzicht. Door de onderliggende aannames te verhelderen vergroten we ons inzicht in wat maakt dat we iets als probleem ervaren. Door deze achterliggende zaken naar voren te halen probeert deze benadering deze veronderstellingen van hun vanzelfsprekendheid te ontdoen. We illustreren dit met een verkenning van het begrip ‘Autonomie’ en we oefenen met een andere vorm van moreel beraad, het hermeneutisch gesprek.

3 DAG 3 DINSDAG 3 FEBRUARI 2026

Technologie en prenatale diagnostiek

dr. Verna Jans | dr. Lieke van der Scheer |
dr. Maartje van Rij, klinisch geneticus
(Radboudumc)

Op de derde lesdag verdiepen we ons in de ethische vragen die spelen rond de medische mogelijkheden na de conceptie, maar voor de geboorte van een kind: de mogelijke testen, de verhouding van preventie en therapie, de verhouding tussen test en behandelingsmogelijkheden en de maatschappelijke effecten van testen komen aan de orde.

Als verdieping reflecteren we op (nieuwe) techniek in het algemeen aan de hand van inzichten uit de techniekfilosofie. En we zullen vandaag dieper ingaan op de oplossingsgerichte benadering van moreel beraad.

‘Ik zou alle beleidsmakers, managers en professionals in de zorg deze opleiding gunnen’

Roy Clermons, geestelijk verzorger/vakgroepvoorzitter gv, Archipel zorggroep, Eindhoven

‘Ethiek in de zorgsector is een bijzondere opleiding. Het theoriegedeelte is van hoog niveau. Er wordt veel kennis aangereikt over de verschil-

lende ethische stromingen die onze samenleving mede vorm hebben gegeven. Tegelijkertijd vindt er een voortdurende terugkoppeling plaats naar de concrete beroepspraktijken van de verschillende deelnemers. Er wordt veel gebruik gemaakt van casuïstiek waarin de verschillende theoretische concepten aan de orde komen en concreet handen en voeten krijgen. Ook begrippen als autonomie, ziekte, gezondheid, die we zo gemakkelijk gebruiken en waarvan we denken dat we weten wat we daaronder verstaan, worden nader onder de loep genomen. Deze opleiding helpt mij om mijn eigen morele besef aan te scherpen en je wordt voortdurend uitgedaagd om je persoonlijk te verbinden met de aangereikte lesstof. Onze gezondheidszorg is doordrenkt van ethiek. Ik zou alle beleidsmakers, managers en professionals in de zorg deze opleiding gunnen.’

4 DAG 4 DINSDAG 10 FEBRUARI 2026

Autonomie besproken in een socratisch gesprek

dr. Verna Jans | dr. Lieke van der Scheer | drs. Simone Naber

Tijdens deze lesdag oefenen we een methode van filosofische gedachtevorming: het Socratische gesprek. Met deze methode diepen we het begrip autonomie, dat op dag 2 geïntroduceerd is, verder uit.

Respect voor de autonomie van de patiënt is een belangrijk thema in de medische ethiek, maar wat is autonomie eigenlijk? En hebben we het over dezelfde autonomie als we het hebben over bijvoorbeeld professionele autonomie, of is dit iets anders? Is er eigenlijk één betekenis van autonomie, of verschilt deze per situatie? Tijdens het Socratisch gesprek zullen wij één aspect van de thematiek kunnen verkennen. Maar deze gesprekswijze biedt wel de gelegenheid om een tweede thema, dat van de verhouding tussen verschillende partners in het gesprek, aan de orde te stellen.

5 DAG 5 DINSDAG 3 MAART 2026

Ethiek en genetica

dr. Femke Tammer, klinisch geneticus (Radboudumc) | **dr. Verna Jans** | **dr. Niek Kok**, postdoctoraal onderzoeker (Radboudumc)

Genetische counseling en screening zijn snel gegroeide onderdelen van de preventieve geneeskunde en de klinische genetica. Er worden steeds meer markers vastgesteld waarmee erfelijke aandoeningen kunnen worden opgespoord, en genetische diagnostiek heeft een steeds grotere plek in de gezondheidszorg. Over de doorwerking van de genetische kennis in de medische praktijk en onze samenleving en de wenselijkheid daarvan bestaat nog onzekerheid.

Op deze lesdag verkennen we de ethische vragen die deze, relatief nieuwe, vormen van kennis oproepen. Een van die vragen is de betekenis die deze ontwikkeling heeft voor begrippen als 'gezondheid' en 'ziekte'. Daarom denken we op deze lesdag ook na over wat dat nu eigenlijk is 'ziekte'?

'De kracht van deze opleiding zit voor mij in het 'samen aan ethiek doen'

Mark van de Streek, Manager Cliënt & Omgeving en Verbeteren & Innoveren, GGZ Drenthe, Assen

'Steeds wisselende perspectieven dagen mij uit om te begrijpen waar ik voor sta en ik leer te benoemen welke redenen of waarden daar voor mij aan ten grondslag liggen. Of het nu gaat om het perspectief van een bekende filosoof, een inspirerende kerndocent of die van een medestudent, alle perspectieven zijn daarin voor mij waardevol. De ontmoeting rondom deze perspectieven wordt zeer goed gefaciliteerd.

Steeds meer en vaker herken ik ethische vraagstukken om mij heen, in zowel mijn werk als privé. Met veel enthousiasme probeer ik de discussie over morele vraagstukken op gang te brengen.'

6

DAG 6 DINSDAG 17 MAART 2026

Euthanasie en hulp bij zelfdoding

dr. Lieke van der Scheer | dr. Marianne Dees, huisarts en onderzoeker (Radboudumc)

Nederland was het eerste land met een erkende 'euthanasiepraktijk' en een wettelijke regeling voor het toetsen van euthanasie; dit is het resultaat van medische, sociale, ethische, juridische en politieke ontwikkelingen. In het maatschappelijk debat over euthanasie zijn verschillende opvattingen zichtbaar. Die verschillen betreffen ideeën en argumenten over het doel van de geneeskunde, de aard van medisch handelen, opvattingen omtrent leven, lijden, sterven en het 'beheer' van het levenseinde.

Tijdens deze zesde lesdag wordt aandacht besteed aan de morele kanten van de medische hulp bij sterven, de positie van de arts en de betekenis van het begrip uitzichtloos lijden.

'Door te oefenen met argumentatie leer ik beter onderbouwde morele afwegingen te maken'

Mirthe Ponsen, neuroloog, Meander Medisch Centrum, Amersfoort

'Door deze opleiding realiseer ik me dat veel ingewikkelde situaties het gevolg zijn van ethische dilemma's door verschillende morele waarden.

Niet alleen vergroot de opleiding mijn ethische kennis, maar het helpt ook om mijn blik te verruimen. Door te oefenen met argumentatie leer ik beter onderbouwde morele afwegingen maken.

De diversiteit onder mijn medestudenten, met hun uiteenlopende zorgachtergronden, leidt tot waardevolle discussies en nieuwe perspectieven.

Deze opleiding verdiept niet alleen mijn werk, maar draagt hopelijk ook bij aan mijn ontwikkeling tot een betere dokter.'

OVERZICHT DATA MODULE 1

DINSDAG 6 JANUARI 2026

Verkenning van verschillende ethische benaderingen, deel 1

DINSDAG 20 JANUARI 2026

Verkenning van verschillende ethische benaderingen, deel 2

DINSDAG 3 FEBRUARI 2026

Technologie en prenatale diagnostiek

DINSDAG 10 FEBRUARI 2026

Autonomie besproken in een socratisch gesprek

DINSDAG 3 MAART 2026

Ethiek en genetica

DINSDAG 17 MAART 2026

Euthanasie en hulp bij zelfdoding

DINSDAG 31 MAART EN WOENSDAG 1 APRIL 2026

Eindgesprekken

Module 2 Zorg en kwaliteit van leven bij chronische aandoeningen

HOOFDDOCENTEN

dr. Madeleine Timmermann zorghetica en geestelijk verzorger
drs. Simone Naber

In de tweede module verkennen we een ethische aanpak voor zorgverlening aan mensen met een chronische aandoening.

Voor cliënten in de langdurige zorg geldt dat zij extra kwetsbaar zijn. De vorm van ethiek die zich sterk richt op respect voor autonomie is hier niet voldoende. Zorghetiek, met haar eigen benadering van de zorgrelatie en de narratieve ethiek, die zich richt op het verhaal van de cliënt, bieden alternatieve perspectieven. Leidende begrippen in deze module zijn autonomie, afhankelijkheid, kwetsbaarheid en identiteit. Door aan de hand van deze concepten en benaderingen verschillende praktijken van chronische zorg te onderzoeken ontwikkelen de deelnemers een visie op goede (chronische) zorg.

1

DAG 1 DINSDAG 14 APRIL 2026

Autonomie en afhankelijkheid bij chronische aandoeningen

dr. Gert Olthuis, universitair hoofddocent ethiek van de gezondheidszorg (Radboudumc) | **dr. Mira Vegter**, universitair docent ethiek van de gezondheidszorg (Radboudumc) | **drs. Simone Naber**

In de gangbare toegepaste ethiek gaan we uit van de mens als autonoom individu, die in staat is zijn eigen situatie te beoordelen en beslissingen te nemen die overeenstemmen met zijn belangen. Deze gangbare ethiek (b)lijkt onvoldoende op chronische zorgsituaties te zijn afgestemd. Dat vraagt om een alternatieve benadering. Op deze eerste lesdag gaan we op zoek naar een ethische benadering, waarin plaats is voor zowel autonomie als afhankelijkheid.

Daarbij besteden we aandacht aan de narratieve ethiek waarin het verhaal van de cliënt richtinggevend is voor goede zorg.

2 DAG 2 DINSDAG 5 MEI 2026

Drie doordenkingen van de zorgrelatie

dr. Marcel Becker, universitair hoofddocent ethiek (Radboud Universiteit) | **prof. dr. Joachim Duyndam**, em. hoogleraar humanisme en filosofie (Universiteit voor Humanistiek) | **drs. Simone Naber**

Op deze tweede lesdag onderzoeken we drie perspectieven van waaruit we de zorgrelatie kunnen begrijpen en vormgeven. Als eerste het menselijk vermogen tot compassie, vanuit de deugdeethiek, die in module 1 geïntroduceerd is. Vervolgens de filosofie van Emmanuel Levinas: zijn denken is één groot pleidooi voor het centraal stellen van de Ander, zonder dat dit ten koste van mijzelf gaat.

Als laatste de zorgethiek. Wat goed is, volgens de zorgethiek, is niet zozeer zich houden aan fraaie principes of wetten. Wat goed is, is trouw aan aangegane verbintenissen, op je genomen verantwoordelijkheden en bestaande loyaliteiten. Zorgen voor, en zo in stand houden van, relaties met mensen en met de wereld, daar gaat het om.

3 DAG 3 DINSDAG 19 MEI 2026

Relationaliteit, identiteit, afhankelijkheid en kwetsbaarheid in de zorg voor mensen met dementie

dr. Madeleine Timmermann | **drs. Marije Stegenga**, theoloog en ergotherapeut (ethiekkracht)

Uitgaande van de zorgethische opvatting van zorg als relationeel proces, 'zoomen' we in op vragen over identiteit, afhankelijkheid en kwetsbaarheid. Daarnaast staat relationaliteit en gelijkwaardige samenwerking met naasten en familie centraal. We beginnen deze lesdag met het verkennen van 'identiteit': hoe begrijpen we de menselijke identiteit en is deze (voornamelijk) autonoom, of (voornamelijk) relationeel?

Vervolgens onderzoeken we hoe deze aspecten zich tot elkaar verhouden en welke plaats er in beide visies is voor het denken over kwetsbaarheid en afhankelijkheid. Daarna reflecteren we op de zorgpraktijk en wat een nadruk op relationaliteit betekent voor de zorgpraktijk, en voor de zorg voor het relationele netwerk rond de zorgontvanger.

'Naast een stuk boeiende ethiekgeschiedenis leer ik hier om woorden te geven aan mijn morele intuïties'

Talitha van den Heuvel-Brouwer, arts verstandelijk gehandicapten

'Als arts voor verstandelijk gehandicapten heb ik dagelijks te maken met morele dilemma's. Mijn patiëntenpopulatie is vrijwel altijd geheel of gedeeltelijk afhankelijk van anderen. Belangrijke beslissingen worden vaak niet zelf genomen maar samen met, of door, anderen. Het nemen van grote besluiten voor anderen die van jou afhankelijk zijn kan morele stress opleveren. Met name in de coronatijd heb ik dit sterk zo ervaren. Mijn morele stress heb ik destijds verwoord in een aantal artikelen over de gevolgen van coronamaatregelen voor mensen met een verstandelijke beperking. Deze artikelen leidden tot mijn lidmaatschap van de ethiek-commissie van de beroepsvereniging (de NVAVG), waar ik weer gewezen werd op deze opleiding. De opleiding ervaar ik als zeer verrijkend. Naast een stuk boeiende ethiekgeschiedenis leer ik hier om woorden te geven aan mijn morele intuïties, en deze in termen van waarden uit te drukken en deze op allerlei manieren te wegen. Het nadenken en sparren over morele dilemma's met een groep ervaren professionals uit allerlei sectoren van de zorg is zeer inspirerend. Ik kan deze opleiding zeer aanbevelen!'

‘Het feit dat de groep zo divers is, vind ik een waardevolle toevoeging’

Ingeborg van Driel, medisch maatschappelijk werker, Maastadziekenhuis, Rotterdam

‘In mijn rol als medisch maatschappelijk werker en lid van de Commissie Ethiek kom ik veel morele dilemma’s tegen. Ik was op zoek naar een opleiding die mij hierin meer verdieping en handvatten kon geven. De keuze voor de opleiding Ethiek in de Zorg blijkt hierin een goede keuze geweest te zijn!’

Tijdens de opleiding word ik uitgedaagd om mijn eigen vooronderstellingen en overtuigingen kritisch te onderzoeken. Dit aan de hand van theorieën over verschillende ethische stromingen en visies. Tijdens de studiedagen is er veel ruimte voor interactie en discussie, zowel tijdens de colleges, maar ook in de werkgroepen waarin geoefend kan worden met verschillende vaardigheden. Het feit dat de groep zo divers is, vind ik een waardevolle toevoeging. Ik merk dat ik anders ben gaan kijken naar de mens achter de patiënt, maar ook naar mijn eigen rol als zorgverlener. Een inspirerende mogelijkheid om te groeien op professioneel en persoonlijk vlak.’

4

DAG 4 DINSDAG 2 JUNI 2026

Macht en onmacht in de psychiatrie

dr. Anne-Fleur van der Meer, taalwetenschapper en universitair docent Ethiek van de Gezondheidszorg (Radboudumc) |
dr. Gert Olthuis | **dr. Jelle van Gurp**, universitair hoofddocent Ethiek van de Gezondheidszorg (Radboudumc)

De vierde lesdag is gewijd aan vraagstukken die spelen in de zorg voor mensen met een psychiatrische aandoening. In deze tijden van grote waardering van de zelfbeschikking en autonomie van mensen, ook in de psychiatrie, moet dikwijls met moeite een evenwicht gevonden worden tussen respect voor de eigen keuzen van patiënten en ideeën over goede zorg. In module 1 is een begin gemaakt met het denken over ziekte en gezondheid. Tijdens deze lesdag gaan we hierop door en we onderzoeken de relatie met het thema macht en onmacht.

Als afsluiting van de dag verdiepen we ons in het thema ‘waanzin’ aan de hand van verbeelding in de kunst en door het bespreken van een filosofische tekst.

5

DAG 5 DINSDAG 16 JUNI 2026

Inclusiviteit en diversiteit in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking

dr. Madeleine Timmermann | **dr. Alistair Niemeijer**, universitair docent zorgethiek (Universiteit voor Humanistiek)

Op deze lesdag gaan wij in op inclusiviteit en diversiteit aan de hand van de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. Enerzijds wordt een maatschappelijk beroep gedaan op ‘eigen regie’ en dient zorg daarop aan te sluiten, anderzijds bepalen kwetsbaarheid en afhankelijkheid het specifieke karakter van zorg, speciaal de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking.

Het gangbare maatschappelijk discours legt een nadruk op actieve participatie, actief burgerschap en eigen regie. De zorgethiek biedt een ander politiek-ethische perspectief, dat vertrekt vanuit zorg. Op deze lesdag denken we na wat dit perspectief betekent voor onze inrichting van de samenleving.

6

DAG 6 DINSDAG 30 JUNI 2026

Existentiële kwesties en palliatieve zorg

dr. Jelle van Gurp | **Maaïke Haan MA**, filosoof en promovendus (Radboudumc) | **dr. Joanna Wojtkowiak**, universitair docent psychologische en levensbeschouwelijke aspecten van existentiële begeleiding (Universiteit voor Humanistiek)

In de afgelopen eeuw is onze gemiddelde levensverwachting bijna verdubbeld. De geneeskunde biedt vele mogelijkheden om de dood zo lang mogelijk uit te stellen. Maar hoe kunnen wij in de hedendaagse samenleving omgaan met kwetsbaarheid en eindigheid van het leven? De vraag hoe je met de dood kunt leven blijft onderbelicht. Hoe zit het met de betekenis die ziekzijn, lijden en pijn kunnen hebben? Tijdens deze lesdag denken we na over 'de goede dood', over vragen rond existentiële zorg en goed hulpverlenerschap bij levenseinde vraagstukken.

In het avondprogramma verkennen we de rol van mantelzorgers in de palliatieve fase aan de hand van beelden.

'In de loop der jaren heb ik ervaren dat er veel speelt achter de voordeuren'

Anne Elsinghorst,
wijkverpleegkundige,
Buurtzorg Nederland,
Almelo

'Als wijkverpleegkundige bij Buurtzorg sta ik mensen die thuis zorg nodig hebben bij.

In de loop der jaren heb ik ervaren dat er veel speelt achter de voordeuren. Grote morele dilemma's over euthanasie bij mensen met Alzheimer. Maar zeker ook ogenschijnlijk kleine morele dilemma's, bijvoorbeeld over de vraag wat te doen met de hond wanneer niet meer in staat is voor die hond te zorgen. Dit zijn onderwerpen waar wij als beroepsgroep mee te maken hebben en waar we als professional én als teams mee worstelen. En helaas blijft het daar vaak bij.

Deze opleiding biedt me kennis en handvatten om er wél iets mee te kunnen. De theoretische basis waar de opleiding in voorziet, wordt steeds gekoppeld aan casuïstiek uit mijn eigen praktijk. Ik leer vragen te stellen, mijn eigen vooroordelen te onderzoeken en argumenten te wegen. Maar bovenal leer ik van mijn medestudenten, afkomstig uit verschillende werkvelden en met verschillende achtergronden. Hun perspectief, hun blik op de zaak zet mij aan tot denken.

Ik vind de opleiding écht een aanrader en het gaat me helpen om de zelfsturende teams bij Buurtzorg te ondersteunen bij ethische kwesties.'

OVERZICHT DATA MODULE 2

DINSDAG 14 APRIL 2026

Autonomie en afhankelijkheid bij chronische aandoeningen.

DINSDAG 5 MEI 2026

Drie doordenkingen van de zorgrelatie

DINSDAG 19 MEI 2026

Relationaliteit, identiteit, afhankelijkheid en kwetsbaarheid in de zorg voor mensen met dementie

DINSDAG 2 JUNI 2026

Macht en onmacht in de psychiatrie

DINSDAG 16 JUNI 2026

Inclusiviteit en diversiteit in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking

DINSDAG 30 JUNI 2026

Existentiële kwesties en palliatieve zorg

Als afsluiting van module 2 schrijft u een paper.
Deadline voor het inleveren van dit paper is vrijdag 31 juli.

Module 3 Ethische aspecten in beleid en management van de zorg

HOOFDDOCENTEN

drs. Menno de Bree filosoof en ethicus (MennoDenkt)

dr. Froukje Weidema ethica, dialoogtrainer en gespreksleider
moreel beraad (School voor Dialoog Nederland)

De derde module gaat over de ethiek van organisaties en de organisatie van ethiek. We kijken naar morele vraagstukken op instellingsniveau en naar de structuren voor het organiseren van ethiek in de instelling, bijvoorbeeld de organisatie van moreel beraad en andere morele gespreksvormen, toetsingscommissies voor wetenschappelijk onderzoek en commissies ethiek.

Om de aard en de complexiteit van morele problemen beter te begrijpen is het ook nodig om de context van deze problemen en van de organisatie waarin ze zich voordoen te begrijpen. Het gaat daarbij vooral om de wisselwerking tussen de werkvloer en het instellingsniveau, maar we kijken ook naar landelijk beleid en structuren waarin deze dynamieken zijn ingebed. In deze module gaat het ook over de cultuur in een instelling die bepalend kan zijn voor de openheid en bereidheid om over ethische kwesties in gesprek te gaan.

1

DAG 1 DINSDAG 8 SEPTEMBER 2026

Ethiek en organisaties

**drs. Menno de Bree | dr. Marcel Becker |
dr. Jos Kole, universitair hoofddocent Ethiek
van de Gezondheidszorg (Radboudumc)**

We beginnen module 3 met een verkenning van de moraliteit van de instelling. Hoe kunnen organisatorische kwesties worden afgestemd op waarden van de zorg zelf? Dit vereist dat mensen in de zorginstelling met emoties, problemen en zorgen kunnen omgaan op een manier die past bij de centrale waarden die de cultuur en identiteit van de instelling bepalen. Voor de omgang met morele problemen zijn die cultuur en identiteit van groot belang. Ze komen tot uitdrukking in het handelen en scheppen de mogelijkheden voor reflectie.

Ook bepalen ze de wijze waarop de soms uiteenlopende werkelijkheden van enerzijds de zorg en anderzijds de organisatie op elkaar kunnen worden afgestemd; hoe managers en zorgverleners met elkaar in gesprek kunnen blijven over de idealen die hen drijven.

2

DAG 2 DINSDAG 22 SEPTEMBER 2026

Onderzoek en ethiek

drs. Menno de Bree | | dr. Niek Kok
| drs. Simone Naber

Op deze lesdag gaan we in op ethische kwesties bij onderzoek in zorgorganisaties. Medewerkers op de werkvloer worden geconfronteerd met een groot aantal onderzoeken en onderzoekjes die door toetsingscommissies zijn beoordeeld. Maar soms zijn er bij medewerkers toch vragen over de wenselijkheid van dit onderzoek. En, voor goede ethiekondersteuning is het nodig om onderzoek te doen naar de praktijk van ethiekondersteuning in (zorg)organisaties.

Vandaag kijken we naar manieren waarop we de kwaliteit van onderzoek dat in organisaties wordt uitgevoerd kunnen evalueren.

‘Het vinden van ‘vrije ruimte’ voor een dialoog is essentieel’

**Mirjam Schotman, uroloog,
Meander Medisch Centrum,
Amersfoort**

‘Intuïtief weet ik als dokter (als professional) vaak wat te doen; tegelijk voel ik soms wrijving of onzekerheid: Hoeveel autonomie kan deze patiënt dragen?

Waarom voel ik me schuldig over een complicatie? Op welke manier moeten we de wachtlijsten (rechtvaardig) organiseren? In hoeverre laat ik perverse (financiële) prikkels in de zorg mijn werk beïnvloeden?

In deze opleiding leerde ik:

- dat er nog meer ethiek in mijn werk zit dan ik al dacht (bijvoorbeeld in de werkcultuur, in de verhouding tussen arts en patiënt, in medische techniek).
- dat er andere, langzamere manieren zijn om over ethiek na te denken.
- dat het ontzettend leuk en inspirerend is om dit te leren (om “uit je denkgroef te stappen”) en dat mijn medestudenten me hierbij enorm helpen.
- dat er woorden zijn voor mijn intuïtie en dat het helpend is om die te vinden: voor mijzelf (om helderder te denken) en voor de ander (om een beter gesprek te kunnen voeren).
- dat het vinden van ‘vrije ruimte’ voor een dialoog essentieel is en dat dit voor mij betekent: durven niet-te-weten (en waarom dit uitdagend is voor een chirurgische dokter die dagelijks aangesproken wordt op (eind)verantwoordelijk zijn!).’

3

DAG 3 DINSDAG 6 OKTOBER 2026

Ethiek, management en leiderschap

dr. Froukje Weidema | dr. Eva van Baarle, universitair hoofddocent filosofie en militaire ethiek
(Nederlandse Defensie Academie)

Ethiek wordt ten onrechte nogal eens als een aparte dimensie van de werkelijkheid gezien. Op deze dag benadrukken we dat ethiek altijd, en in al ons handelen aanwezig is. Doorlopend maken medewerkers alle medewerkers in de zorgorganisatie keuzes die normatief gestuurd zijn. Ook de beleidsmatige inrichting van de organisatie is daarmee op te vatten als een normatieve praktijk.

Ethiek is integraal onderdeel van kwaliteit, goed handelen en een goede professional zijn. Vanuit dit perspectief is de ethiek een vanzelfsprekend en geïntegreerd onderdeel van de organisatie. Wanneer een zorginstelling of een enthousiaste medewerker aan ethiek wil doen is het belangrijk vooraf een heldere visie te ontwikkelen over hoe men over ethiek (activiteiten) denkt en hoe men dat wil organiseren.

4

DAG 4 DINSDAG 27 OKTOBER 2026

Ethiek en kwaliteitsbeleid

dr. Froukje Weidema | Patrick Vlug,
onderzoekend adviseur, ministerie van
justitie en veiligheid

Op deze dag presenteren we een brede opvatting op ethiekondersteuning, waarbij individu en context wordt meegenomen. Ethiek doet vanuit deze brede opvatting een voortdurend beroep op een type leiderschap dat integer, consistent, ontvankelijk en in zekere zin ook rafelig moet zijn, en waarin, naast een regel gestuurde aansturing van de organisatie, ook ruimte moet blijven voor niet-weten, gezamenlijk onderzoek en veranderlijkheid. Op deze lesdag gaat het over kwaliteit van ethische voorzieningen en ethische aspecten van kwaliteit.

‘Het helpt uit de eigen bubbel te komen en op nieuwe manieren na te denken over problemen’

Suzan Ben Chamach, klinisch psycholoog, Altrecht GGZ, Zeist

‘Als klinisch psycholoog op een hoog specialistische afdeling in de geestelijke gezondheidszorg heb ik regelmatig te maken met ethische dilemma’s op meerdere niveaus. Op individueel niveau als het gaat om (jonge) mensen met een ernstig psychiatrisch beeld waarbij de (be-)handelings-opties uitgeput dreigen te raken. Op afdelingsniveau als het gaat over welke groepen patiënten wij behandeling bieden, met welke intensiteit en hoe lang. En als sector staan we voor grote uitdagingen door een toenemend aantal hulpzoekenden terwijl er een tekort is aan hulpverleners.

Ik was op zoek naar een opleiding waarin ik op een in theorie gefundeerde en gestructureerde manier over deze dilemma’s na zou kunnen denken met als uiteindelijk doel beleid te kunnen maken. De opleiding *Ethiek in de zorgsector* biedt dit.

Dat we in een groep zitten met allerlei hulpverleners uit verschillende sectoren in de zorg vind ik echt een verrijking. Het helpt uit de eigen bubbel te komen en op nieuwe manieren na te denken over problemen. En vandaar uit weer direct de vertaalslag te maken naar de praktijk, waardoor er verdieping ontstaat.’

5

DAG 5 DINSDAG 10 NOVEMBER 2026

Ethiek en technologie

drs. Menno de Bree

Medisch-technisch is, en wordt, steeds meer mogelijk, maar dat betekent niet dat alles wenselijk is. Aan de andere kant wordt technologie gepresenteerd als oplossing voor de dreigende tekorten in de zorg, maar maken mensen zich zorgen over vereenzaming en verkillung. Systematisch onderzoek, evaluatie en beoordeling van nieuwe technologie zijn nodig om de implementatie in goede banen te leiden. We besteden aandacht aan de wijze waarop de technologische ontwikkelingen de traditionele oriëntaties in de geneeskunde beïnvloeden en wat dat betekent voor de maatschappelijke visie op de gezondheidszorg.

De medische technologie stelt ons steeds opnieuw voor vragen en wel op verschillende niveaus: in de relatie tussen hulpvrager en hulpverlener, voor het budget van een afdeling en instelling, voor financiers en verzekeraars en voor publiek en overheid.

6

DAG 6 DINSDAG 8 DECEMBER 2026

Ethiek en politiek

drs. Menno de Bree | dr. Hans van Dartel,
ethicus en verpleegkundige n.p. | **dr. Froukje**
Weidema

De zorg kent maatschappelijke grenzen die moreel, economisch en sociaal van aard zijn. Die grenzen liggen niet voor altijd vast maar hebben een constante dynamiek. Tot voor kort werd die dynamiek benaderd vanuit het beginsel van solidariteit en de behoefte aan noodzakelijke zorg. Inmiddels is het marktwerking ook een belangrijk begrip geworden. Zorg wordt vanuit dat perspectief gemakkelijk als een economisch proces gedefinieerd dat plaatsvindt tussen consumenten en producenten en dat met het oog op waarden als effectiviteit en efficiëntie adequaat gemanaged dient te worden. Wat betekent marktwerking voor de zorgvernieuwing, de rechtvaardige verdeling en de verantwoordelijkheid voor noodzakelijke zorg? Die vragen staan centraal op de laatste dag van de opleiding aan het slot van de module.

OVERZICHT DATA MODULE 3

DINSDAG 8 SEPTEMBER 2026

Ethiek en organisaties

DINSDAG 22 SEPTEMBER 2026

Onderzoek en ethiek

DINSDAG 6 OKTOBER 2026

Ethiek, management en leiderschap

DINSDAG 27 OKTOBER 2026

Ethiek en kwaliteitsbeleid

DINSDAG 10 NOVEMBER 2026

Ethiek en technologie

DINSDAG 24 NOVEMBER 2026

Minisymposium papers module 3

DINSDAG 8 DECEMBER 2026

Ethiek en politiek

DINSDAG 22 DECEMBER 2026

Deadline inleveren paper module 3

Onze alumni kwamen uit de volgende instellingen

A Aafje Thuiszorg | Abrona Huis ter Heide | Academisch Medisch Centrum Amsterdam | Academisch Ziekenhuis Groningen | Accare Assen | Achmea Zorg en Gezondheid Leiden | Activite Leiderdorp | Admiraal de Ruyter Ziekenhuis Goes | Albert Schweitzer Ziekenhuis Dordrecht | Alrijne Ziekenhuis Leiderdorp | Altrecht Den Dolder en Zeist | Alys Zorggroep Zevenaar | Amaran Tilburg | Amaris Theodotion Laren | Ambulancedienst Zuid-Holland Zuid | Amerpoort Baarn | Amphia Ziekenhuis Breda | Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis | Apotheek aan Zee Noordwijk | Apotheek Flohil Bommel | APZ Drenthe locatie Beilen | Archipel Zorggroep Eindhoven | Argos Zorggroep Vlaardingen | Arienszorgpalet Enschede | ASVZ locatie Merwedeboord Slidrecht | Van Kotsveld Zwolle; Zuid-West Slidrecht | Atlant Zorggroep vph Heemhof | Atrium Medisch centrum Heerlen | Avans Hogeschool Breda | AVEANT Utrecht | Axioncontinuu verpleeghuis Voorhoeve Utrecht | Azora Thuiszorg Varsseveld **B** Bartiméushage Doorn | BAVORNO Groep Rotterdam | Berchheim Burgum | Berchmanianum Nijmegen | Bernhoven Uden | BovenIJ ziekenhuis Amsterdam | BrabantZorg Veghel | Bravis Ziekenhuis Bergen op Zoom | Buurtzorg Nederland Almelo **C** Canadoc Rotterdam | Canisius Wilhelmina Ziekenhuis Nijmegen | Careyn, locaties de Plantage, Hart van Rozenburg, Maria Oord | Carint Delden | Catharinaziekenhuis Eindhoven | Cello Vught | Centraal Militair Hospitaal Utrecht | Centrum voor Consultatie en Expertise | Centrum voor Ontwikkeling van Palliatieve Zorg Nijmegen | Chronisch Zieken en Gehandicapten Raad Nederland Utrecht | Christelijke Hogeschool Ede | Circonflex Zevenbergen | College voor Zorgverzekeringen Diemen | Commissie Medische Ethiek Zeeland Goes | Contexte Enschede | Cosis Groningen | CuraMare Nieuw Rijsenburgh Sommeldijk **D** Daelzicht Koningslust | De Berkhof Bejaardencentrum Winterswijk | De Borg Stichting Christelijke Zorgvoorzieningen locatie Coendershof Groningen | De Doc huisartsen Den Haag | De Gelderhorst Ede | De Gelderse Roos Wolfheze | De Grote Rivieren Dordrecht Gorinchem | De Hartekampgroep Heemstede | De Hoop GGZ Dordrecht | De Lathamer Wilp | De Twentse Zorgcentra – locaties Almelo en Losser | De Zorgboog Bakel | De Zijnen locatie Tolbert | Delta Psychiatrisch Centrum | DeSeizoenen Oploo | Deventer Ziekenhuis | Diakonessenhuis Eindhoven | Diakonessenhuis Meppel | Diakonessenhuis Utrecht | Disability Studies in Nederland de Meern | Dichterbij Gennepe, Nijmegen | Donders Instituut Centrum voor Cognitieve Neuroimaging | Driemaastede Schiedam | Dr. Leo Kannerhuis Wolfheze **E** Eemland Ziekenhuis Amersfoort | Elisabeth Tweesteden Ziekenhuis Tilburg | Elkerliek Ziekenhuis Helmond | Emergis Centrum voor geestelijke gezondheidszorg Goes | Erasmus MC-Sophia kinderziekenhuis Rotterdam | Erasmus MC-Daniël den Hoed Rotterdam | Erasmushuis Zaandam | Esdege – Reigersdaal Broek op Langedijk | Eurodonor Leiden | Evean Zorg Amsterdam Alkmaar **F** Fatima Wehl | Florence locatie Wijndaelercentrum Den Haag | Fontys Hogescholen Eindhoven | Franciscus Gasthuis Rotterdam | Franciscus Ziekenhuis Roosendaal | Freelance Psychosociaal hulpverlenster Ravenstein | Friesland Coberco Nuonen | Frion Zwolle **G** GGZ den Bosch | GGZ Drenthe | GGZ Friesland Leeuwarden | GGZ Gelderland Zuid | GGZ Rivierduinen | GGZ Rotterdam Rijnmond | Gemeente Utrecht afdeling Volksgezondheid, Jeugdgezondheidszorg | Gemeente Vrijzinnig hervormden Delft | GEMIVA-SVG Groep Leiderdorp en Gouda | Geriatrisch Centrum Stadzicht Rotterdam | GeriCare Raamsdonksveer | Gezondheidscentrum De Kroonsteen Malden | Gezondheidszorg Oostelijk Zuid Limburg Heerlen | Gelre Ziekenhuizen Apeldoorn | GGD Amstredam | GGD GHOR Nederland Utrecht | GIZT Esveeën | Groene Hart Ziekenhuis Gouda **H** Haga Ziekenhuis Leyenburg | Heliomare Wijk aan Zee | Het Prakhuis Dordrecht | Het Roessingh Centrum voor Revalidatie Enschede | Het Zonnehuis Doorn | Hofpoortziekenhuis Woerden | Hogeschool van Arnhem en Nijmegen | Hogeschool Enschede afdeling Verpleegkunde | Hogeschool Rotterdam en Omstreken | Hogeschool Utrecht | Hogeschool Zuyd Heerlen AVM Maastricht | Humanistische Stichting A.H. Gerhard Amsterdam | Huisarts Vijfhuizen | Huisartsen Gelderse Vallei Ede | Huisartsenmaatschap Gouda | Huisartsenpraktijk Castricum | Huisartsenpraktijk De Pastorie Eindhoven | Huisartsenpraktijk Diemel Arnhem | Huisartsenpraktijk Doornenburg Doornenburg | Huisartsenpraktijk Dovenetel Arnhem | Huisartsenpraktijk Herteweide Veghel | Huisartsenpraktijk Stadsdijk Enschede | Huisartsenpraktijk Wapenveld Wapenveld | HWW Zorg Den Haag **I** Ikazia Ziekenhuis Rotterdam | IGGZ “De Geestgronden” Bennebroek | Inspectie voor de Gezondheidszorg | Instituut voor de ondersteuning van maatschappelijke en culturele ontwikkelingen in Noord-Holland Purmerend | Integraal Kancentrum Midden-Nederland Utrecht | Integrale Vroeghulp Haarlem | Interkerkelijk Samenwerkingsverband Pastoraat Leusden | Interzorg Assen | Ipse de Bruggen Nieuwveen | Isala Klinieken Zwolle **J** Jeroen Bosch Ziekenhuis Den Bosch | Jeugdzentrum De Vliert Den Bosch | Joods hospice Immanuel Amsterdam | Juridisch Adviesbureau Gezondheidszorg Zwolle **K** Katholieke Theologische Universiteit Utrecht | Kempenhaeghe Heeze | Kennemer Gasthuis locatie Elisabeth Haarlem | Kentalis | Koning Willem I College Den Bosch | Koninklijke Marine Den Haag | Koninklijke Visio Haren | Koraal Groep stichting Gastenhof Sittard | Koraal de la Salle Bostel | Kwintes Regio Zuid Flevoland **L** Laak en Eindhoven locatie Nijkerk en Leusden | Langeland Ziekenhuis Zoetermeer | Laurentius Ziekenhuis Roermond | Laurens De Hofstede Rotterdam | LUMC Leiden | Lievegoed Antroposofische Zorg Bilthoven | Leger des Heils Goodwillcentrum Amsterdam | Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg Almere | Leger des Heils Jeugdbescherming en Reclasherij Nijmegen | Leyenburg Ziekenhuis Den Haag | Livio Enschede | Lorentz Ziekenhuis Zeist **M** Maartenshof Groningen | Maastricht UMC+ | Maasstad ziekenhuis Rotterdam | Malteser Krankenhaus Bonn | Mariënstade Warmond | Martini Ziekenhuis Groningen | Maxima Medisch Centrum Veldhoven | MC Slotervaart Amsterdam | Meander Medisch Centrum Amersfoort | Meander Verpleeghuis Veendam | Mediant Enschede | Medisch Centrum Alkmaar | Medisch Centrum Haaglanden Den Haag | Medisch Spectrum Twente Enschede | Medtronic Arnhem | Meriant, onderdeel van Alliant | Ministerie van Defensie Sociaal-Medische Dienst Koninklijke Marine | Ministerie van Justitie Dienst Justitiële Inrichtingen Almere | Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport Den Haag **N** Nederlands Instituut voor Psychologen Amsterdam | Nederlands Vereniging voor een vrijwillig Levensende Amsterdam | Netwerk Palliatieve Zorg Walcheren | Nieuw Unicum Zandvoort | Noorderboog Meppel | Noordwest Ziekenhuisgroep Alkmaar **O** OCE Nijmegen | OCRN Kinder- en jeugd GGZ | Ommelande Ziekenhuis Groningen | Onze Lieve Vrouwe Ziekenhuis Amsterdam | Oosterschelde Ziekenhuis Goes | Op de Bies Landgraaf | Opella Bennekom | ORO Helmond | PAAZ ZGT Almelo | Pameijer Rotterdam **P** Pantein Zorgcentra | Parnassia-Bavo-Europoort | ParnassiaGroep Castricum Psycho Medisch Centrum Den Haag | Partners voor Jeugd, Expertisecentrum William Schrikker | Paulus Stichting Sittard | Pharos Utrecht | Pieter van Foreest locatie de Kreek ‘s-Gravenzande | Pluyn Werkenrode Groep Groesbeek | Pompestichting Nijmegen | Praktijk voor Haptotherapie Amsterdam | Praktijk voor Haptotherapie Enschede | Preva Stichting den Haag | Prinsensichting Purmerend | Prisma Waalwijk | Promens Care Assen | ProNect Ophemert | Pro Persona Nijmegen | PSW Herten | Psychiatrie Rivierenland, Tiel | Psychiatrisch Ziekenhuis Amsterdam | Psychiatrisch Ziekenhuis Reinier van Arkel Vught | Psychiatrisch Ziekenhuis Veldwijk Ermelo | Psychiatrisch Ziekenhuis Vincent van Gogh Instituut Venray | Psychogeriatrisch Centrum Stadzicht Rotterdam | Psychotherapiepraktijk Mauritsstraat Utrecht **Q** Quarijn Doorn **R** Radboudumc Nijmegen | Raphaelstichting afdeling Rozemarijn Haarlem en Hooddorp | RAV Brabant Midden-West-Noord Tilburg | Reggeland verpleeghuis Schutse Rijssen | Regionale toetsingscommissie Euthanasie Arnhem en N. Holland Den Haag | Reinier de Graaf Ziekenhuis Delft | Respect Zorggroep Scheveningen Den Haag | Revalidatiecentrum De Hoogstraat Utrecht | Revalidatiecentrum De Lindenhof (Revant) | Revalidatie Friesland Beesterzwaag | Riagg | RIBW Nijmegen en Rivierenland Nijmegen | Richard Hoogland Stichting Utrecht | Rijckehove Capelle aan de IJssel | Rivas Beatrix Ziekenhuis Gorinchem | Rivas Zorggroep locaties het Gasthuis Gorinchem; | verpleeghuis Lingesteyn Gorinchem; Papendrecht Slidrecht | ROC West-Brabant Kellebeekcollege Roosendaal | ROC Nijmegen | Rode Kruis Ziekenhuis Beverwijk | Römkegroep Den Dolder | Ruwaard van Putten Ziekenhuis Spijkenisse **S** Saffier residentie-Maison Gaspard de Coligny Den Haag | Saxion Hogescholen Enschede | SBWU Utrecht | Schepers Ziekenhuis Emmen | S&L Zorg Roosendaal | ‘s Heeren Loos Zorggroep | SHERPA Baarn | SHG Nieuw Waldeck | Sint Anna Ziekenhuis Geldrop | Sint Antonius Ziekenhuis Nieuwegein en Utrecht | Sint Clara Ziekenhuis Rotterdam | Sint Elizabeth ziekenhuis Tilburg | Sint Franciscus Gasthuis Rotterdam | Sint Franciscushof Raalte | Sint Joseph Ziekenhuis Veldhoven | Sint Lucas Andreasziekenhuis locatie Andreas Amsterdam | Sint Lucas Ziekenhuis Winschoten | Sint Maartensgasthuis Venlo | Sint Maartenskliniek Ubbergen | Siza Arnhem | Slingeland Ziekenhuis Doetinchem | Slotemaker de Bruïne Instituut Training en Advies Doorn | Spaarne Gasthuis Hoofddorp | Spectrum Gelderland Oost | Stichting Amaran Tilburg | Stichting Arcus locatie Verpleeghuis Margriet | Stichting Bevolkingsonderzoek Borstkanker Zuidwest Nederland Rotterdam | Stichting Bronovo-Nebo Den Haag | Stichting Carint Hengelo | Stichting Coloriet Lelystad | Stichting de Bruggen Nieuwveen | Stichting de Hondsborg Oisterwijk | Stichting Deventer Ziekenhuis Deventer | Stichting de Wever Zorgcentrum Tilburg Zuid | Stichting de Zijnen Tolbert | Stichting Elisabeth Breda | Stichting Elisabeth gasthuis Deventer | Stichting Epilepsie Instellingen Nederland | Stichting Exploitatie Het Dorp Arnhem | Stichting Exploitatie Hospice Alkmaar | Stichting Flevopolder Almere | Stichting GGZ Groningen divisie Ouderenzorg Zuid Laren | Stichting Hendrik van Boeijen Assen | Stichting “Het Hoogeland en Hullenoord” Beekbergen | Stichting Het Hooghuis Etten Leur | Stichting Hervormde Diakonale Huizen Haarlem | Stichting Hospice de Luwte Soest | Stichting Ikone Zwolle | Stichting Interzorg Noord Assen | Stichting Land van Horne Weert | Stichting Laverhof locatie verpleeghuis St. Barbara | Stichting Maeyekhiem Sint Nicolaasga | Stichting Milo Schijndel | Stichting Omring Hout | Stichting Ondersteuning Dienstverlening Huisartsen Utrecht | Stichting Pergamijn Echt | Stichting Philadelphia Zorg Nunspeet Amersfoort | Stichting Pleyade Arnhem | Stichting Pro Senectute Amsterdam | Stichting Protestant Christelijk Zorgcentrum “De Lichtenberg” Amersfoort | Stichting Raamwerk Noordwijkerhout | Stichting Rivierduinen Leiden | Stichting Schakeling | Stichting Sensire Varsseveld | Stichting SOVAK Terheijden | Stichting SWZ Son | Stichting Ursula Nieuwegein | Stichting Verpleging en Verzorging Eindhoven | Stichting Vivre Maastricht | Stichting VZR/Dr Ackenshuis Gulpen | Stichting Welzijnszorg Heerlen | Stichting Woon- en Zorgcentra Zoetermeer | Stichting Ziekenhuis de Heel Zaandam | Stichting Ziekenhuis Leyenburg Den Haag | Stichting Ziekenzorg: Verpleeghuis De Molenberg Groenlo | Stichting Zorgbalans Verpleeghuis Zuiderhout Haarlem | Stichting Zorgcentra Eemsveld Leusden | Stichting Zorgcombinatie Marga Klompé | Stichting Zorgpartners Gouda | Stichting Zozijn Doetinchem | Streekziekenhuis Koningin Beatrix Winterswijk | Streekziekenhuis Midden Twente Hengelo | Streekziekenhuis en –verpleeghuis Zevenaar | Surplus Zorg & Welzijn Etten-Leur, Zevenbergen | Sutfene Zuthphen | SVRZ Middelburg **T** t Lange Land Ziekenhuis Zoetermeer | Tactus Enschede | Tactus Verslavingszorg Deventer | Talant Heerenveen | Talma Sionsberg Dokkum | Tante Louise Vivensis | Tergooi | Thebe Woon- en Zorgservice Tilburg | Thuiszorg Gooi en Vechtstreek Huizen | Tjallingahiem Leeuwarden | Trompetter & van Eeden Hilversum | Twenteborgziekenhuis Almelo **U** Universitair Medisch Centrum Utrecht | Universitair Medisch Centrum Groningen | UWV Utrecht **V** V&VN Utrecht | Van Boeijen Assen | Van Weel Bethesda Ziekenhuis Dirksland | Verloskunde Academie Amsterdam | Verloskundige Maatschap “De Heuvelrug” Rhenen | Verpleeghuis ABG Stichting Savelanden Bergen op Zoom | Verpleeghuis Boswijk Vught | Verpleeghuis Noordse Balk Zaandam | Verpleeghuis Oranje Nassau’s Oord | Verpleeghuis de Weerde Eindhoven | Verpleeghuizen Invia/Lemborgh Sittard | Verpleeg- en Reactiveringscentrum Bertilla Drachten | Verpleeg- en Reactiveringscentrum Amersfoort | Verpleeg- en reactiveringscentrum De Boede Koudekerke | Verpleeg- en Reactiveringscentrum Het Zonnehuis Zwolle | Verpleeg- en revalidatiecentra De Ielanen en De Flecke Joure | Verpleeghuis Gasperdam Amsterdam | Verpleeghuis Krönzenommer Hellendoorn | Verpleeghuis Livio “Het Wiedenbroek” Haaksbergen | Verpleeghuis Neerwolde Groningen | Verpleeghuis “Reggersoord/De Schiphorst” Meppel | Verpleeghuis Sint Barbara Schijndel | Verpleeghuis Sint Camillus Roermond | Verpleeghuis Slotervaart Amsterdam | Verpleeghuis Solwerd Appingedam | Verpleeghuis Zuyder Waert Heerhugowaard | VGZ Eindhoven en Arnhem | Viataal St.-Michielsgestel | Vitras Driebergen/Rijsenburg | ViVa! Zorggroep Heemskerk | Vivent Mariaoord Rosmalen | Vivium Zorggroep Huizen | VU Medisch Centrum Amsterdam **W** Waalburg Tiel | Waterlandziekenhuis Purmerend | Westfries Gasthuis Hoorl | Wilhelmina Ziekenhuis Assen | Woonzorgcentrum IJsselheim | Woonzorgcentrum Park Zuiderhout Teteringen | WWZ-verpleeghuis van Wijckerslooth Oegstgeest | WZH Den Haag | W-Zorg **Y** Yulius Dordrecht **Z** Zaans Medisch Centrum Zaandam | Ziekenhuis Eemland Amersfoort | Ziekenhuiscentrum Apeldoorn | Ziekenhuis Gelderse Vallei Ede | Ziekenhuis Groep Twente Almelo | Ziekenhuis Lievensberg Bergen op Zoom | Ziekenhuis Rivierenland Tiel | Ziekenhuis Rijnstate Arnhem | Ziekenhuis St. Jansdal Harderwijk | Ziekenhuis Tjongerschans Heerenveen | Ziekenhuis Walcheren Vlissingen | Ziekenhuis Zeeuws Vlaanderen Terneuzen | Ziekenhuizen Noord Limburg | Zilverzorg Goverwelle Gouda | ZONMW Den Haag | Zonnehuisgroep Amstelland Amstelveen en Vlaardingen | Zorgacademie Erasmus Opleidingsinstuut | Zorgaccant Almelo | Zorgcentra De Betuwe/Zorgcentrum Beatrix Culemborg | Zorgcentra Rivierenland (SZR) | Zorgcentrum Bornia Herne | Zorgcentrum De Buitenhof Amsterdam | Zorgcentrum St. Jacob Amsterdam | Zorgcentrum Texel Den Burg | Zorgcentrum Tilburg-Zuid | Zorgcombinatie Beekbergen | Zorgcombinatie Zwolle/Zonnehuis Zwolle | Zorg Consult Nederland BV Utrecht | Zorggroep Almere | Zorggroep Apeldoorn | Zorggroep Elde Bostel | Zorggroep Fivelland Appingedam | Zorggroep Plantain locatie Ielânen Sneek | Zorggroep Solis Deventer | Zorghove / SWZ Son | Zorginstelling Noord-Nederland Haren | Zorgkantoor Haaglanden Den Haag | Zorgkwadrant Fryslân Oost Burgum | Zorgorganisatie Carintreggeland Almelo en Hengelo | Zorgpalet Enschede | Zorgpartners Midden Holland | Zorghoosam ZH Zeeuws Vlaanderen Terneuzen en Sluisik | Zorghespectrum Het Zand Zwolle | Zorghoosam Middelburg | Zorgverzekeraar VGZ Eindhoven | Zuiderzee Ziekenhuis Lelystad | Zugs Hooproot Ziekenhuis | Zuyderland | ZZG Zorggroep Groesbeek |

De O&O groep Ethiek van de gezondheidszorg draagt bij aan een ethisch verantwoorde gezondheidszorg door kritisch-constructieve, ethische en interdisciplinaire reflectie te stimuleren op 'goede zorg voor ziekte en gezondheid' en hoe die te bevorderen, nu en in de toekomst. De vakgroep is onderdeel van het IQ Health science department van het Radboudumc.

Onderwijs

Met ons onderwijs dragen we bij aan de curricula van de Bachelor- en Master-opleidingen Geneeskunde, Biomedische wetenschappen en Tandheelkunde. Daarnaast vervullen we centrale onderwijsrollen en zijn we betrokken bij het ontwikkelen van nieuw en innovatief onderwijs, bijvoorbeeld op het gebied van de Healthcare Humanities. Ook bieden we verschillende postacademische opleidingen en cursussen aan, dragen we bij aan de verpleegkundige vervolgopleiding en aan verschillende opleidingen tot medisch specialist.

Onderzoek

Het onderzoek van de vakgroep richt zich in het bijzonder op een viertal onderzoeksthema's: Technologie in de zorg; Verschillen, ongelijkheden, en rechtvaardigheid; Ervaringen van en omgang met kwetsbaarheid en lijden; Ethische vorming, deliberatie en oordeelsvorming.

Klinische ethiek

De medewerkers van de vakgroep bieden ondersteunende diensten op het gebied van ethiek, bijvoorbeeld door moreel beraad met zorgprofessionals, beleidsmakers of techniekontwikkelaars te faciliteren, via deelname aan commissies en als onafhankelijk adviseurs. Ook in andere zorginstellingen worden klinisch-ethische activiteiten verricht.

Bezoekadres Kapittelweg 54, looproute 160

Postadres Postbus 9101, Huispost 160 IQ Health, 6500 HB Nijmegen

Secretariaat Gerdie.vanUden@Radboudumc.nl, (024) 36 15320

Onderwijsorganisatie Angelique.Schlieff@Radboudumc.nl

Onderwijscoördinator Simone.Naber@Radboudumc.nl

Internet www.ethiekindezorgsector.nl

LinkedIn groep Ethiek in de zorgsector

Alle data

2025

- **Medio juni** | Start inschrijving
- **Maandag 17 november** | Sluiting inschrijving
- **Week 50 en 51** | Kennismakingsbijeenkomst

2026

MODULE 1: ETHISCHE VRAGEN TUSSEN BEGIN EN EINDE VAN HET LEVEN

- **dinsdag 6 januari** | Lesdag 1: Verkenning van verschillende ethische benaderingen deel 1
- **dinsdag 20 januari** | Lesdag 2: Verkenning van verschillende ethische benaderingen deel 2
- **dinsdag 3 februari** | Lesdag 3: Technologie en prenatale diagnostiek
- **dinsdag 10 februari** | Lesdag 4: Autonomie besproken in een socratisch gesprek
- **dinsdag 3 maart** | Lesdag 5: Ethiek en genetica
- **dinsdag 17 maart** | Lesdag 6: Euthanasie en hulp bij zelfdoding
- **dinsdag 31 maart en woensdag 1 april** | Eindgesprekken module 1

MODULE 2: ZORG EN KWALITEIT VAN LEVEN BIJ CHRONISCHE AANDOENINGEN

- **dinsdag 14 april** | Lesdag 1: Autonomie en afhankelijkheid bij chronische aandoeningen
- **dinsdag 5 mei** | Lesdag 2: Drie doordenkingen van de zorgrelatie
- **dinsdag 19 mei** | Lesdag 3: Relationaliteit, identiteit, afhankelijkheid en kwetsbaarheid in de zorg voor mensen met dementie
- **dinsdag 2 juni** | Lesdag 4: Macht en onmacht in de psychiatrie
- **dinsdag 16 juni** | Lesdag 5: Inclusiviteit en diversiteit in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking
- **dinsdag 30 juni** | Lesdag 6: Existentiële kwesties en palliatieve zorg
- **Vrijdag 31 juli** | Deadline inleveren paper module 2

MODULE 3: ETHISCHE ASPECTEN IN BELEID EN MANAGEMENT VAN DE ZORG

- **dinsdag 8 september** | Lesdag 1: Ethiek en organisaties
- **dinsdag 22 september** | Lesdag 2: Onderzoek en ethiek
- **dinsdag 6 oktober** | Lesdag 3: Ethiek, management en leiderschap
- **dinsdag 27 oktober** | Lesdag 4: Ethiek en kwaliteitsbeleid
- **dinsdag 10 november** | Lesdag 5: Ethiek en technologie
- **dinsdag 24 november** | Minisymposium papers module 3
- **dinsdag 8 december** | Lesdag 6: Ethiek en politiek
- **dinsdag 22 december** | Deadline inleveren paper module 3

2027

- **Vrijdag 12 maart** | Diploma uitreiking